

## INTRODUCCIÓ

Aquest volum recull vint-i-quatre treballs que volen ser un petit reconeixement a la Dra. Josefina Mutgé i Vives amb motiu de la seva recent jubilació, després que hagi dedicat la seva llarga vida professional a la investigació i a diverses tasques relacionades amb ella. Tots els treballs giren a l'entorn de la ciutat de Barcelona —el gran laboratori on la Dra. Mutgé ha dut a terme les seves recerques— o aborden temes molt propers als que ella ha conreat, com la guerra catalanogenovesa de la dècada de 1330 o el consolat català de Sevilla. I han estat escrits per persones (investigadors de plantilla, contractats o becaris) que han treballat al seu costat a la Institució Milà i Fontanals del CSIC, que han participat amb ella en projectes de recerca, o que, des del Departament d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona i des d'altres centres, hi han establert vincles. Com acabem d'apuntar, pràcticament tots els textos tracten de la ciutat de Barcelona, des de l'any mil fins al llindar del segle XVI, i s'ocupen de gairebé tots els aspectes de la vida urbana: l'economia, la societat, la política, la religió i la cultura.

Josefina Mutgé va començar a treballar amb un Grup d'Estudis Medievals que, sota la direcció del professor Emilio Sáez, desenvolupava la seva labor a l'edifici que avui ocupa la Institució Milà i Fontanals del CSIC, el mes d'octubre del 1961, quan estudiava el quart curs de la carrera de Filosofia i Lletres (secció d'Història). El professor Sáez, catedràtic de la Universitat de Barcelona des del 1958, era un home del CSIC, on s'havia format durant la seva estada a Madrid. Un cop arribat a Barcelona, va procurar vincular les tasques del departament universitari d'història medieval amb els estudis que, sobre aquesta mateixa època, es realitzaven a la seu del Consell, al carrer de les Egipcíaques. En aquest sentit, va preparar alguns projectes —com la confecció d'un fitxer de documentació publicada sobre Barcelona o la transcripció del *Llibre del Consell*— on participaven alumnes destacats de la Universitat. Va ser així com, el 1961, Josefina Mutgé va començar a treballar en l'esmentat fitxer documental, tot seguint les instruccions de Maria Teresa Ferrer i Mallol, que ja formava part d'aquell grup. Fou llavors que

es va iniciar entre totes dues una estreta relació d'amistat i col·laboració que ha perviscut més enllà de les seves respectives jubilacions.

Després de presentar la seva Memòria de Llicenciatura sobre *Alfons el Benigne i el «consell» de Barcelona* (1964), Josefina Mutgé va obtenir una beca que li va permetre treballar durant dos anys en l'aleshores anomenada Escola d'Estudis Medievals del CSIC (1965-1966). Fou en aquell moment quan, sota la direcció d'Emilio Sáez, començà l'elaboració de la seva tesi doctoral —*La ciudad de Barcelona durante el reinado de Alfonso el Benigno (1327-1336)*— que, defensada el 1981, va obtenir la màxima qualificació. De forma paral·lela, ja havia iniciat la seva carrera professional al Consell com a Ajudant Científica (1966-1971) i, el 1971, va guanyar-hi una plaça de Col·laboradora Científica (en nomenclatura posterior, Científica Titular), des d'on es promocionaria a Investigadora Científica el 2001. Al llarg d'aquest mig segle de treball a l'edifici del carrer de les Egipcíaques (1961-2012), Josefina Mutgé també va exercir la tasca de secretària de l'Institut de Geografia, Etnologia i Història (1980-1984) i de gerent de la Institució Milà i Fontanals (1985-1991). Des d'aquesta talaia privilegiada, ha estat testimoni d'excepció de la història de les humanitats al CSIC de Barcelona des dels anys previs a la creació de la Institució Milà i Fontanals, el 1968, fins a la darrera reestructuració del centre arran dels recents Plans Estratègics.

A l'Escola d'Estudis Medievals, Emilio Sáez hi havia fundat l'*Anuario de Estudios Medievales* (1964), revista que és considerada el principal òrgan d'expressió del medievalisme espanyol. Més tard, el 1971, apareixia la primera d'una col·lecció de monografies denominades *Anejos del Anuario de Estudios Medievales*. I, finalment, el 1985, va veure la llum la *Miscel·lània de Textos Medievales*, una revista destinada a la publicació de fonts documentals que, malauradament, va desaparèixer el 1996. No cal dir fins a quin punt Josefina Mutgé es va implicar en la preparació d'aquestes publicacions, i sobretot en l'*Anuario*, revista de la qual va ser secretària fins molt poc abans de la seva jubilació. També es va involucrar molt activament en l'organització dels dos cursets anuals —un d'arqueologia medieval i un altre d'història medieval— que es van impartir al Departament d'Estudis Medievals de la Institució Milà i Fontanals entre 1983 i 1998.

Durant molt de temps, la Dra. Mutgé es va haver de fer càrrec de tot aquest conjunt de tasques més relacionades amb la gestió de la recerca que amb la recerca pròpiament dita. Així, en la seva qualitat de secretària de l'Institut de Geografia, Etnologia i Història i, després, de gerent de la Institució Milà i Fontanals, va haver de familiaritzar-se amb la redacció de memòries, la confecció de pressupostos, la recepció i extensió de factures... És a dir, amb una documentació que s'assemblava ben poc amb la que l'esperava a l'Arxiu de la Corona d'Aragó o a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Bar-

celona. També va haver d'assumir les tasques inherents a la publicació de les revistes: correcció de proves, preparació d'originals, correspondència amb els autors, contactes amb les impremtes... No hi ha dubte que ni les monografies i revistes que s'editaven al Departament ni moltes altres iniciatives científiques no haurien tirat endavant sense el treball constant i la dedicació desinteressada de Josefina Mutgé.

Totes aquestes tasques, algunes de les quals no especialment grates, les ha dut a terme amb el seu proverbial bon tarannà. Sempre cordial, generosa i amb una permanent disposició a col·laborar en tot el que fos necessari amb un somriure als llavis. Aquestes són algunes de les virtuts més visibles de Josefina Mutgé, evidents a qualsevol persona que intercanviï dues paraules amb ella. Però només els pocs privilegiats que hi hem compartit el dia a dia durant molts anys coneixem també el seu extraordinari sentit de l'humor i la seva finíssima ironia, administrats sempre en dosis sàvies, discretes i pertinents.

La Josefina sempre ha volgut restar en un segon pla, i ha procurat defugir qualsevol situació que li pogués conferir protagonisme. Amb tot i amb això, és necessari afirmar amb èmfasi que, més enllà de les virtuts assenyalades i del seu important treball administratiu i de gestió a la Institució Milà i Fontanals, ha construït, calladament però tenaç, una valuosa obra científica.

Des del 1982 i fins a la seva jubilació, Josefina Mutgé va participar, primer, en els projectes de recerca dirigits per Maria Teresa Ferrer i Mallol i, a partir del 2004, en els dirigits per Roser Salicrú i Lluch. En tots dos casos, han estat projectes relacionats amb l'estudi de les minories islàmiques en territori catalanoaragonès, amb les relacions entre cristians i musulmans i, més en general, amb el paper de la Corona d'Aragó a la Mediterrània. Un nodrit grup de treballs de la Dra. Mutgé s'inscriu directament en el marc d'aquests projectes. En són un bon exemple els dedicats a les relacions amb el sultanat de Tunis a mitjan segle XIV i, sobretot, els nombrosos estudis i el llibre consagrats a l'aljama sarraïna de Lleida. Cal dir el mateix dels articles sobre pirateria i, més concretament, de les interessants aportacions sobre el dret de marca o represàlia i les formes de solucionar pacíficament aquesta mena de conflictes. També pertanyen a aquest grup els treballs sobre els cònsols d'Ultramar i sobre el consolat català a Sevilla.

Entre 2000 i 2006, Josefina Mutgé va liderar també un projecte propi, dirigint un grup d'investigadors per treballar sobre *El «Llibre del Consell» del municipi de Barcelona. Estudi i edició*. D'aquesta manera es féu realitat, molts anys després i encara que fos de manera parcial, la vella idea d'Emilio Sáez de transcriure els llibres d'actes del consell barceloní, projecte en el qual, ja ho hem dit, la Dra. Mutgé havia participat tot just arribada a l'edifici

del carrer de les Egipcíiques. Fruit d'aquest projecte va ser la publicació d'una voluminosa monografia d'extraordinari interès per a la història institucional del municipi barceloní i d'obligada consulta per als estudis biogràfics i prosopogràfics de la societat barcelonina durant el segle XIV.

Però la principal línia de recerca de Josefina Mutgé arrenca de la seva tesi doctoral, dedicada a l'estudi de la ciutat de Barcelona a l'època del rei Alfons el Benigne i publicada el 1987. Les aportacions de la Dra. Mutgé sobre la ciutat comtal al primer terç del segle XIV permeten conèixer amb profunditat una etapa de la història barcelonina molt menys estudiada que els anys finals del segle XIV i gran part del segle XV. En treballs posteriors, Josefina Mutgé ha anat desenvolupant alguns dels aspectes que, a la tesi, només havien quedat esbossats i que podríem agrupar en tres grans àmbits, tot seguint el títol d'un altre dels seus llibres: *Política, urbanismo y vida ciudadana en la Barcelona del siglo XIV*.

En primer lloc, cal destacar un conjunt d'estudis dedicats a la «vida ciutadana» i, més concretament, a la influència que van exercir-hi alguns establiments religiosos radicats a Barcelona. A banda dels convents de la Mercè i dels Agustins, la Dra. Mutgé ha prestat una gran atenció al cenobi benedictí de Sant Pau del Camp: ha reconstruït tota la seva història medieval i ha publicat, en dos llibres, una impressionant massa documental procedent, en gran mesura, de la cancelleria reial. És evident que aquests estudis marquen un abans i un després en la història del monestir. També podem incloure en aquest àmbit els treballs que s'ocupen de les relacions de la monarquia catalanoaragonesa amb l'orde de la Mercè, amb Santes Creus, amb Montserrat, amb la capella reial i amb l'Estudi General de Lleida, sense oblidar les valuoses dades que aporten les seves recerques sobre la convivència, no sempre fàcil, entre l'estament religiós i el poder municipal.

A propòsit del Consell de Cent, un segon grup d'estudis tenen com a objectiu observar la política interior i exterior del consistori. Aquí, els seus treballs, ja clàssics, sobre la guerra catalanogenovesa del primer terç del segle XIV hi brillen amb llum pròpia. I, en l'esfera diplomàtica, destaquen les anàlisis de les relacions del municipi amb Sicília i Nàpols. A més a més dels estudis realitzats a partir del *Llibre del Consell*, des del punt de vista de la política interior, Josefina Mutgé també ha fet reflexions de singular interès sobre les primeres estratègies del municipi per aprovisionar Barcelona, sobretot de blat, però també de carn i de peix. Per un moment posterior, cal fer esment del seu original estudi sobre la interessant sèrie dels *Testaments dels consellers*, centrat en l'informe realitzat pels regidors del 1371 en acabar el seu mandat.

En darrer terme, la Dra. Mutgé també s'ha ocupat de l'urbanisme barceloní en treballs que tracten des d'algunes reformes urbanístiques molt con-

cretes dutes a terme pel municipi fins a la transcendental construcció de les muralles del Raval a mitjan segle XIV o la contribució d'Alfons el Benigne i Pere el Cerimoniós a les obres de les drassanes de la ciutat.

Amb la mateixa discreció amb la qual ha treballat durant els deu lustres de dedicació a la recerca i al CSIC, la Dra. Mutgé, la Josefina, s'ha retirat ara per lliurar-se, amb el mateix afany, a la vida que existeix també més enllà de la història medieval. Desitgem que en gaudeixi amb plenitud i volem que sàpiga que sempre podrà continuar comptant amb l'amistat i estimació dels seus amics i companys.

MANUEL SÁNCHEZ MARTÍNEZ  
ANA GÓMEZ RABAL  
ROSER SALICRÚ I LLUCH  
PERE VERDÉS PIJUAN